

HAYRANLIĞA VEYA KORKUYA KAPILMAKSIZIN TEKNOLOJİ HAKKINDA DÜŞÜNME GEREKLİLİĞİ

[The Necessity to Think About Technology Without Being Seized by Admiration or
Fear]

Sebile BAŞOK DİŞ

Doç., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Felsefe Bölümü
sebile_basok@yahoo.com

ÖZET

Günümüzde teknolojiye karşı ne tür bir tavır takınmamız gerektiği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun gücünden etkilenerek, teknolojinin insan tasarımı olduğu gerçeğini göz ardı edip ona karşı korku veya hayranlık duyulabilmektedir ki dünyada bu yaklaşımları sergileyen farklı kesimler mevcuttur. Bir yandan onun nötr olduğu varsayılarak teknoloji hayata tereddütsüzce dahil edilmektedir. Diğer yandan ise teknolojinin felaketlere neden olacağı düşünülmekte ve ondan korkuyla kaçınılmaktadır. Teknolojinin gücü ve hayatımıza etkileri konusunda sağlam ve kapsayıcı bir kavrayış elde etmek için duygusal veya derinlikten yoksun olan bu tavırlar bir yana bırakılmalı, konu hakkında soğukkanlı ve eleştirel bir yaklaşım sergilenmelidir. Bu çalışmada çeşitli düşünürlerin fikirlerinden hareketle teknoloji konusuna ne tür kabuller ve tavırlarla yaklaşıldığı ve bunların ne tür yetersizlikler taşıdığına işaret edilerek, teknoloji karşısında ne tür bir tavır sergilemenin daha doğru olduğu sorusuna yanıt aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, hayranlık, korku, insan, dünya.

ABSTRACT

Nowadays the question of what kind of a stand we should take against technology appears as an important problem before us. It is possible that one may be influenced by its power and have fear or admiration for it by ignoring the fact that technology is human design that there are different sections in the world which exhibit these approaches. On the one hand, technology is unhesitatingly included in life by assuming it is neutral. On the other hand, it is thought that technology will cause disasters and it is avoided with fear. In order to get a strong and inclusive understanding of the power of technology and its effects on our life, these emotional or shallow attitudes should be left aside and a phlegmatic and critical approach should be taken on the subject. In this study, it will be indicated that what kind of acknowledgments and attitudes are adopted for the technology issue and what kind of inadequacies these have based on the opinions of various philosophers and answers will be searched for the question of what kind of a stand one should take against the technology.

Keywords: Technology, admiration, fear, human, world.

Giriş

Teknoloji, eğitimden sağlığa, ulaşımdan iletişime, tarımdan ticarete hayatımızın her alanında etkili olmakta ve bu etki günbegün artmaktadır. Pek çok insan için, özellikle yeniliğe daha açık olan gençler için, bu süreç normal ve hatta kaçınılmaz olsa da bu sürecin, insanın alet yapmasının bir sonucu olduğu düşünüldüğünde normal olmakla beraber kaçınılmaz olmadığı söylenebilir. İnsan eylemleri, nihayetinde bir seçimin ürünüdürler ve insan, belli eylemleri yapmayı tercih etme imkânına sahip olduğu kadar, onu yapmamayı seçme olanağına da sahiptir. Bu nedenle bilinçli hiçbir eylemin kaçınılmaz olmadığı söylenebilmektedir.

İnsanlar için kendi iradesi dışında kullanım imkânı bulabilecek makineler yapıyor olmak temel bir vasıf olmaktan çok, bir tercih meselesidir. İnsan alet yapan bir varlıktır ancak insanın bundan daha temel niteliği onun eleştireliliğidir. O, Tanrı ve kendi eylemleri dâhil varolan her şeyi eleştirebilen bir canlıdır. İnsan her ne kadar teknolojik başarılarından ötürü zaman zaman teknolojiyle gurur duymuş olsa da çeşitli faktörleri göz önünde bulundurarak teknolojiyi de eleştirmiş ve teknolojik başarılarından zaman zaman kuşkuya düşmüştür. Özellikle yirminci yüzyılda teknoloji kullanımı sonucu ortaya çıkan olayların birer zafer mi yoksa birer felaket mi olduğu çokça tartışılmıştır.

Modern bir kavram olan teknoloji, insanoğlunun binlerce yıldır alet kullanmasına karşın iki yüz elli yıl öncesine dek ortaya çıkmamıştır. Teknoloji, görece yeni olmasına rağmen hayatımızı baştan aşağı şekillendirme gücü nedeniyle oldukça önemli bir olgudur. Teknoloji, hem dünyayı hem de insanın alışkanlıklarını, düşünme şeklini, yaşayış biçimini, nesnelere ve insanlar arasında kurduğu ilişkileri değiştirip dönüştürmektedir. Bu derece güçlü bir etkiye sahip olan teknoloji, bazılarınca masum ve nötr sayılmakta, tüm sorunların çözümü olarak görülüp kendisine hayranlık duyulmaktadır. Yine aynı teknoloji, başka insanlarda korku uyandırmaktadır. Bu iki ayrı yaklaşımı sergileyen kesimlerin kendilerince bazı gerekçeleri vardır. Teknolojinin sağladığı konfordan faydalananlar, ona hayran kalıp onun varlığını ve gelişimini onaylarken, yıkıcı etkilerinin farkında olan insanlar teknolojiyi insanlık ve dünya için bir tehdit olarak görüp reddetmektedir. Resme bütüncül bir şekilde bakmak için hem teknolojinin sağladığı imkânlar hem de bu imkânlar için ne tür bedeller ödendiğinin farkında olmak gerekir. Bu gereklilik, teknoloji hakkında derinlikli bir şekilde düşünmeyi elzem kılar. Böyle bir düşünme, kuşkusuz teknolojinin gelişmesini durdurmaz. Ancak böyle bir

düşünme olmadan teknolojide yaşanan gelişmeler sonucunda neler kazanıp neleri kaybettiğimizi, hayatımızın, kendimizin ve dünyamızın nasıl dönüştüğünü görebilmemiz mümkün değildir.

Teknolojiyle ilişkimizi Heidegger şöyle açıklar: Teknolojinin aygıtları, donatıları ve makineleri hepimiz için az ya da çok vazgeçilmezdir. Teknolojiye körlemesine hücum etmek budalalıktır. Onu şeytan işi diye mahkûm etmek dar görüşlülüktür. Teknik aygıtlara bağımlıyız ancak farkına varmadan bu aygıtlara öyle sıkı biçimde bağlandık ki adeta onların kulu kölesi oluverdik. Ancak bu kullanım biçimi tek seçenek değildir. Teknik aygıtları başka şekilde kullanmamız da mümkündür. Başka türlü de yapılabilir ve ancak teknik aygıtları doğru bir şekilde kullanarak kendimizi onlardan özgür kılabiliriz. Teknik aygıtları, kullanılmaları gerektiği gibi kullanarak onları gerçek özümüzü etkilemeyen bir şey gibi kendi hallerine bırakabiliriz. Teknik aygıtların kaçınılmaz hale gelen kullanımını onaylayabilir ve onların bize hükmetme, dolayısıyla doğamızı saptırma, karıştırma ve tahrip etme hakkını reddedebiliriz (Heidegger, 2017, s. 168).

Teknolojide yaşanan gelişmeler, bir tarafta geçmişte hayal bile edilemeyecek kolaylıklar sağlarken, diğer yandan insanların kâbuslarını gerçeğe çevirebilecek boyutlara ulaşmıştır. Artık dünyanın neresinde olursa olsun insanlar, sevdikleri insanlarla görüşüp iletişim kurabilmektedir. Ancak yine aynı telefonlar üzerinden insanların tüm kişisel bilgilerinin ele geçirilmesi mümkündür. Ayrıca teknolojiyi yoğun bir şekilde kullanan insanlar şu tür özellikler sergileyebilmektedir: Bu insanlar ibadetten tedaviye kadar her konuda hızlı bir şekilde sonuca ulaşmak ister. Bir yerden bir yere en hızlı ne şekilde ulaşılacağı ulaşımın amacından, en hızlı hangi araçlarla iletişimin sağlanacağı iletişimin kendisinden, en kısa sürede nasıl beslenileceği sağlıklı beslenmeden önemlidir. Hız, insanlar için bir tutku halini almıştır ancak buna karşılık insanlarda büyük bir sabır sorunu ortaya çıkmıştır. İnsanlar hedeflerine hızlıca, hiç beklemeden ulaşmak istemekte, bu yolda karşılarına çıkan en küçük bir engel bile onlarda öfke patlamalarına yol açabilmektedir. Artık insanlar hiçbir beklemeyi, hiçbir ertelemeyi mazur görmemekte, bu tür durumlar karşısında engellenmiş bir çocuk gibi tepki göstermektedir. İnsanların bu zaafının farkında olan teknoloji firmaları sürekli daha hızlı ürünler geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu çaba, nihayetsiz bir çabadır. Çünkü sürekli vakitsizlikten şikâyet eden insanları hız konusunda tam anlamıyla tatmin edecek ve “bu kadar hızlı olması yeterli, daha fazlasına ihtiyacım yok” dedirtecek bir nokta yoktur. Bu konuda insan arzularında nihai bir sınır olmadığından, sınırı belirleyen tek unsur, doğa yasaları ile teknolojinin o an için geldiği son aşamadır.

Teknoloji tek tek bireyleri olduğu gibi kültürleri de etkilemektedir. Teknoloji üretmeyen gelişmekte olan veya geri kalmış ülkeler teknolojik ürünlerin ülkelerine girmesiyle teknik bir işgale uğramaktadırlar. Bu işgaller sonrasında eski değerlere yenileri eklenmemektedir. Eski değerler yıkılmakta ve eski medeniyetler yeni olanlarla temaslarında çökmektedirler. Bu çöküş, hem ekonomik ve kültürel biçimlerin hem de geleneksel psikolojik ve sosyolojik yapıların çöküşünü içermektedir. Kültür bütüncül bir yapıya sahiptir. Verili bir unsurun tekniğin etkisiyle değişimi, tüm alanlarda şoka neden olur. Günümüzde dünyadaki tüm halklar, teknikten kaynaklanan kültürel bir bozulma yaşamaktadırlar (Ellul, 2003, s. 132-133).

Bunlar madalyonun bir yüzünü oluştururken, madalyonun diğer yanında daha rahat, sıkıntısız ve kolay hale gelen insan hayatı, geçmiş yüzyıllara göre tıbbi gelişmelere bağlı olarak uzamış insan ömrü bulunmaktadır. Günümüzde insanlar teknoloji sayesinde dünyanın istedikleri her köşesine gitme imkânına, hatta uzayda seyahat edebilme olanağına sahiptir. Hemen herkes, gelişen iletişim teknolojisi ile yazılı veya görüntülü olarak uzak mesafede bulunan insanlarla görüşebilmektedir. Aşılar, ilaçlar, ameliyat olanakları, hijyen gibi teknolojiye bağlı ürün ve hizmetlerle günümüzde bir insanın, geçmişte çok az insanın görebildiği yaşlara ulaşması kuvvetle muhtemel hale gelmiştir. Görüldüğü üzere teknolojinin etkileri, başarıları ve bu başarıların maliyetleri birbiriyle girift bir şekilde ilişkilidir. Bu nedenle teknoloji olgusunu tüm boyutlarıyla doğru şekilde anlamak kolay değildir.

Teknoloji Nedir? Teknolojinin Temel Karakteristikleri Nelerdir?

Yunanca “tekhne” ve “logos” kelimelerinin birleşmesinden oluşan teknoloji kelimesi, yaklaşık olarak iki yüz elli yıldır kullanılmaktadır. Teknoloji sözcüğü, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan bir fenomeni adlandırmaktadır. Bu sözcük ile ancak endüstrileşmiş bir toplumda ortaya çıkan, sistemleşmiş ve karmaşıklaşmış teknik faaliyetler bütünü kastedilir. Bu açıdan teknolojiye sanayi toplumunda tekniğin ulaştığı çok ileri bir aşama olarak bakılmalıdır (Özlem, 2002, s. 111). Geniş bir anlama sahip olan teknoloji sözcüğü nesnelere, eylemlere, süreçlere, yöntem ve sistemleri ifade eder. Bu sözcük, hem önemli prosedürleri nitelendirmek hem de ilerlemeyi temsil etmek üzere kullanılır. Bu çerçevede teknoloji, genel olarak insanların amaçlarını gerçekleştirmede kullandıkları araç,

uygulama ve bileşenlerin toplamı veya bir kültürün erişimine sunulan cihaz ve uygulamaların tümü olarak tanımlanır (Artut, 2014, s. 21-24).

Teknolojinin temel karakteristiklerinden biri, onun sürekli ilerliyor olmasıdır. Bu ilerlemenin temel nedeni mevcudun yetersiz bulunmasıdır. Ellul'un ifadesi ile teknik, bir anlamda kötü yapılmış olduğu için yaşamın ve çerçevesinin tamamen yeniden yapılmasını savunur (Bauman, 2011, s. 231). Mevcut olana yönelik memnuniyetsizlik teknolojik arayışlara neden olmakta, bu da teknolojik ilerlemeyi sağlamaktadır. Onun sürekli ilerliyor oluşu, insanoğlunu birtakım etik problemlerle de karşı karşıya getirmektedir. Çünkü ilerleme bedelsiz gerçekleşmemektedir. Yok etme, tıpkı ölümün, yaşamın bedeli olması gibi ilerlemenin bedelidir (Marcuse, 2015:, s. 127).

Teknolojik ilerleme bağlamında göz önünde bulundurulması gereken bir husus vardır: Teknolojinin en çok övülen başarılarından bazılarının aslında onun kendi yarattığı sorunlara bulduğu çözümler olduğu gerçeği. Ayrıca teknolojik ilerlemeler, bu ilerlemeye bağlı başka ihtiyaçların doğmasına da neden olmaktadır. Freud bu durumu şöyle açıklar: Mesafelerin üstesinden gelen demiryolları olmasaydı, çocuk memleketini terk edemezdi, böylelikle sesini duymak için telefona da ihtiyaç olmazdı. Denizcilikteki gelişmelerle okyanuslar aşılmıyorsa, arkadaşımız deniz yolculuğuna çıkmazdı ve biz de endişelerimizi yatıştırmak için telgrafa ihtiyaç duymazdık. Teknoloji ile çocuk ölümleri azalmış ancak bu durum insanları üreme konusunda uç noktada kısıtlamalar yapmaya zorlamıştır. Hijyen hüküm sürmeye başlamıştır ancak önceki dönemlerden daha fazla çocuk yetiştirilmemektedir (Freud, 2017, s. 45).

Teknolojinin ortaya çıkaracağı sonuçların tam olarak öngörülemiyor olması onun bir diğer temel karakteristiğidir. Bilimin ve teknolojinin başarıları, paradoksal olarak önceden tahmin edilmeyen birtakım istenmedik sonuçlar doğurabilmektedir. Tıptaki gelişmelerle hastalıklar daha kolay tedavi edilir hale gelmiş ve insan ömrü uzamıştır. Ancak bu durum, artan yaşlı nüfusla beraber bu insanların emekliliği, bakımı ve küresel ölçekte aşırı nüfus artışı gibi beklenmedik sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Teknolojik bir yenilik daha ortaya ilk çıktığı an sonuçlarına ilişkin belirsizlikler taşır. Bu belirsizliklerin mahiyeti ve boyutları teknolojideki hızlı ilerlemeyle artmaktadır. Teknolojinin geldiğimiz nokta itibariyle hiçbir sınır olmadan ilerlemesi, hem insanın kendi geleceğini hem de yeryüzünün geleceğini insan için öngörülebilir olmaktan çıkarmaktadır. Bu süreçte artık teknolojik ilerlemenin insan iradesinden bağımsız hareket etmesinden bahsedilebilmektedir.

İnsan varoluşunun bütün alanları gittikçe daha sıkı biçimde teknolojinin güçleriyle kuşatılmaktadır. Şu veya bu teknik icat ve tertibat şeklinde teknolojinin güçleri, her an her yerde insandan talepte bulunmakta, onu kendisine bağlamakta, peşinde sürüklemekte, sıkıştırıp bunaltmakta ve ona kendisini dayatmaktadır. Bu güçler uzun zamandan beri insan iradesinin ötesine geçmiştir ve onun karar verme yeteneğinin sınırlarını çoktan aşmıştır. Artık tek bir insanın, bir insan zümresinin, önde gelen siyaset ve bilim adamlarından oluşan bir heyetin, sanayi ve ticaret önderlerinden oluşan bir danışma meclisinin bu atom çağında teknolojinin ilerlemesini durdurabilmesi veya yönlendirebilmesi mümkün değildir. Tek başına insan örgütlenmesi ona egemen olmaya muktedir değildir. İnsan, teknolojinin karşı konulamaz üstün gücünün insafına kalmıştır (Heidegger, 2017, s. 165-167).

Yirminci yüzyılda insanlık ile doğa arasındaki denge, büyük ölçüde insanlığın teknoloji icat etme yeteneği nedeniyle kökten değişmiştir. Teknolojideki ilerleme yalnızca insanlık ile doğa arasındaki ilişkileri değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda insanın kendisini kavrayışında da bir krize yol açmıştır. İnsanlığın doğa üzerinde artan egemenliği, onu bu egemenliğin etkilerinin ve risklerinin beklenmedik boyutları karşısında daha zayıf ve korunmasız kılmaktadır. Geline nokta teknolojinin ilerleme hızını kimin kontrol ettiği belli değildir. İnsanoğlu devasa bir mekanizma oluşturmuştur ancak hiç kimse bu devasa mekanizmanın yansımalarının neler olabileceğini söyleyebilecek konumda değildir (Wolin, 2012, s. 144-145).

Teknolojinin üçüncü temel karakteristiği onun yapay oluşudur. Teknoloji öncelikle doğada bulunmama, insan tarafından icat edilerek varlık kazanma anlamında yapaydır. Teknolojik hiçbir ürün, tabiatta kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bu tür ürünler, insan arzuları etrafında bir tasarım sonucu ortaya çıkarılan varlıklardır. Bunun dışında yapaylıktan tabiata karşıtlık da anlaşılmaktadır. Teknoloji, doğal dünyayı yıkar, saf dışı eder veya onu baskı altına alarak yenilenmesine izin vermez. Teknolojinin hâkim olduğu dünya ile tabii dünya ortak hiçbir noktası olmayan farklı emirlere, idarecilere ve yasalara boyun eğmeler (Serdar, 1992, s. 145). Bir yanda doğa veya Tanrı yasaları hüküm sürmektedir, öbür yanda ise insanın iradesi tecelli etmektedir. Binlerce yıl doğanın bir parçası olarak hareket eden insan, artık teknolojinin yardımı ile doğanın efendisi olmak istemektedir.

Teknolojiyi kullanarak dünyayı şekillendiren insan, bu çerçevede doğa ile arasına teknoloji ürünlerini koymakta ve doğa ile irtibatını koparmaktadır. Örneğin, artık toprağa ayağını neredeyse değdirmemektir. Asfalt yollarda otomobillerle, gökyüzünde uçaklarla, denizlerde ve okyanuslarda gemilerle seyahat eden insanın sadece toprakla irtibatı kopmamış, temiz havayla da teması azalmıştır. Ayrıca günümüzde kullanılan su, tıpkı tükettiğimiz besinlerde olduğu gibi istisnai durumlar dışında işlem görmemiş bir su değildir. Teknoloji yapaydır ancak mesele bununla sınırlı değildir. Teknolojik uygulamalar ve teknolojik ürünlerin kullanımı ile dünyanın kendisi de yapay bir hale gelmektedir. İnsan, teknolojiyi kullanırken yaşadığı dünyayı da yapaylaştırmaktadır. Bu durum etkisini çok yönlü bir şekilde göstermektedir. Hem insan bedeninde suni eklemeler ve estetik operasyonlar yapılmakta hem de hayvan ve bitkilerin genleriyle oynanarak birtakım araştırmalar yapılmaktadır. Bu süreçte insanın inşa ettiği suni evrenin boyutları büyürken, doğal alan küçülmektedir.

Teknolojinin Masum Olduğu Görüşü ve Teknoloji Hayranlığı

Bu görüşe göre teknoloji masumdur. Makine, içine koyulduğu toplumsal kullanımlara karşı bütünüyle ilgisizdir. (Marcuse, 2015, s. 134). O, kendi başına iyi veya kötü değildir, nötrdür. Onun iyiliği veya kötülüğü ne şekilde kullanıldığına bağlı olarak ortaya çıkar. Bu konuya açıklık getirmek için bıçak benzetmesinden faydalanılabilir. Bıçak nasıl ki hem ekmek kesmede hem de insan yaralamada kullanılmaktadır, teknoloji de öyledir. Bıçak iyi veya kötü oluşunu kullanım şekline göre alırken, teknolojide de durum böyledir. Ancak bu benzetmede dikkat edilmesi gereken bir husus vardır: Bıçak, temelde kesmek için kullanılan bir araçtır. Burada bıçaktan çok, kesme ediminin kendisinin iyi olup olmadığı üzerinde durulmalıdır. Evet, kimi zaman kesmek insanlar için faydalı sonuçlar doğurur ve bu nedenle iyi olarak nitelendirilir. Kimi zamansa insanlar tarafından arzu edilmeyecek sonuçlar ortaya çıkarır ve bu nedenle kötü sayılır. Ancak her teknolojik aracın gerçekleştirdiği işlev bu kadar geniş bir alana yayılmaz. Elektrikli sandalye ile veya bir nükleer silahla gerçekleştirilebilecek işler bellidir. Bu nedenle teknoloji veya teknolojik ürünler hakkında yorum yaparken onların nötr olduğunu söylemek derinlikten yoksun görünmektedir. Her teknolojik araç, birtakım arzulara hizmet eder ve yapısına bağlı olarak bir veya daha fazla işlevi yerine getirebilir. Tek bir işlevi yerine getirdiğinde bile bu işlev, çok farklı etkiler doğurabilir. Bu nedenle kolayca teknolojinin masum olduğunu söylemek mümkün değildir.

Öte yandan, iyiliği neredeyse tartışmasız kabul edilen birçok ürünün masumiyeti bile tartışmalıdır. Her ne kadar bugün milyonlarca insan gönül rahatlığı ile kitapları, telefonları, trenleri, arabaları, televizyon, radyo, bilgisayar ve interneti kullanıyorsa da bu teknolojilerin tarihi kapitalizm, sömürgecilik, savaş, sömürü ve eşitsizlik tarihinden ayrı düşünülemez. Örneğin, hemen herkes tarafından bilinen IBM firması Nazilere delikli kart sistemleri satarak Yahudilerin, etnik azınlıkların, komünistlerin, sosyalistlerin, eşcinsellerin ve engellilerin ortadan kaldırılmasında onlara yardımcı olmuştur. Naziler bu sistemi kurbanları numaralandırmak, onların nerelere götürüleceğini, onlara ne yapılacağını, hangi imha kamplarına ulaştırılacaklarını düzenlemek için kullanmışlardır. IBM, kâr elde etmek için Nazilere veri depolama ve işleme makineleri satarak bir şekilde katliama katılmıştır. Öte yandan bilgisayar ve internetin kökeni askeri araştırmalara dayanmaktadır. Her iki teknoloji ürünü de şirketler, bunların kârlılığını keşfetmeden önce savaş çıkarı için üretilmiştir (Fuchs, 2016, s. 20-21). Benzer şekilde sibernetiğin gelişimi salt bilimsel kaygılarla meydana gelmemiştir. Siber bilimin dikkat çeken yönlerinden biri de ordudan aldığı destektir. Bilgi bilimi, sibernetik, yöneylem araştırması ve bilgisayarlar İkinci Dünya Savaşı'ndaki askeri operasyonların gitgide karmaşıklaşması sorununa çözüm olarak bulunmuştur. Bilgi bilimi, haberleşmeyi en etkin ölçüye çıkarmak için geliştirilmiştir. Wiener'in sibernetiği, hibrit uçaksavar ön uyarı sistemini daha etkin bir şekilde kontrol etmek amacıyla icat edilmiştir. Yöneylem araştırması, askeri manevraların verimini arttırmak için yapılmıştır. Elektronik bilgisayarlar ise, füze ve atom bombası hesaplamaları için yapılmışlardır. (Hong, 2016, s. 15).

Her ne kadar birçok teknolojik ürünü kullanıyor ve onlardan faydalıyor olsak da teknolojinin masum olduğunu ileri sürece kadar naif bir bakış açısına sahip olmamalıyız. Öncelikle birçok teknolojik ürün, askeri amaçlara hizmet edilmek üzere icat edilmiş, daha sonra ticarileştirilmiştir. Öte yandan birçok ticari teknoloji şirketi, insanlık suçlarının işlenmesine doğrudan veya dolaylı olarak katılmıştır. Ayrıca bu şirketler, yüksek kârlar elde etmek amacıyla insanları ucuz iş gücü kaynağı olarak kullanıp sömürmektedir. İnsanlara iletişim amacıyla sunulan teknolojik ürünler onların gözetlenip denetim altına alınmasında da kullanılmaktadır. Teknolojinin masumiyetine gölge düşüren bir diğer unsur ise, onun gerek üretim gerekse kullanım aşamasında eşitsizlikler yaratmasıdır. Üretimi için ağır koşullarda çalışması gerekenler ekonomik gücü olmayanlarken, bu ürünlerin üretilmesinde hiçbir katkısı olmayan alım gücü yüksek tüketiciler teknolojinin nimetlerinden en çok faydalanan kimselerdir. Teknolojiden faydalanırken görülen eşitsizlikler, yan

etkiler söz konusu olduğunda farklı bir seyir izlemektedir. Fabrikaların çevre üzerindeki olumsuz etkileri, teknoloji üretimi ve kullanımı sonrası ortaya çıkan hava ve su kirliliği gibi sonuçlar tüm halkı, özellikle de teknoloji ürünlerinden ne kâr elde eden ne de bu ürünleri kullanan sosyo-ekonomik bakımdan alt seviyede olan kesimi etkilemektedir.

Teknolojik gelişmeler kamuoyuna sunulurken onun yararlı yönleri ön plana çıkarılmakta, olası zararları ve etik sakıncaları gündeme getirilmemektedir. Bilimsel gelişmeler, söz konusu olduğunda bunların kimler ve hangi toplumsal kesimler için gerçekleştirildiği ve her gelişmenin insanlık için ortak bir fayda sağlayıp sağlamadığı tartışmaya açıktır. Eleştirel bir bakış, bilim tarafından ortaya konan pek çok gelişmenin insanlığın tamamı için değil, Batılı, beyaz, orta-üst sınıf erkek için olduğunu görebilir (İnceoğlu ve Kar, 2010, s. 147-148).

Bütün bunlara rağmen teknoloji, tamamen insani amaçlar çerçevesinde de icat edilip kullanılabilir. Yaşlılara yardım etmek üzere İsveç ve Kuzey Amerika'da teknoloji kullanılmaktadır. Florida'da bir emekli köyünde apartmanların stratejik noktalarına yerleştirilen alıcılara dayanan özel bir işletim sistemi kurulmuştur. Bu sisteme dayanarak merkezî gözlem noktası, yaklaşık sekiz saat boyunca hareket kaydedilmediğinde alarm vermektedir. Benzer bir uygulama bazı huzurevlerinde de uygulanmaktadır. Huzurevi sakinleri bir kaza geçirdiklerinde veya hastalandıklarında basabilecekleri bir acil durum düğmesi taşımaktadır. Ancak bu tür örnekler teknoloji kullanımına ilişkin nadir örneklerdir. (Reinecke, 1992, s. 213-214). Teknoloji üreten firmalar, genel olarak insanî koşulların iyileştirilmesi amacıyla çok, kâr elde etme peşinde oldukları için ürettikleri ürünler tüketicilerin ilgisini çekecek türde ürünler olmaktadır. Teknolojik ilerlemenin güdüleyicisi, çoğu durumda insana hizmet değil, yalnızca para kazanma arzusudur. Öte yandan yaşlı kimselerin durumunun insanlar tarafından değil de birtakım teknolojik araçlarla kontrol edilmesinin gerekliliği de sorgulanabilir. Niçin yaşlı veya bakıma muhtaç insanlarla bu kişilerin yakınları veya toplumun başka fertleri değil de bazı araçlar ilgilenmelidir? Bir insan için kendisine bir başka insanın ilgi göstermesi ile makinenin bakım sağlaması aynı anlama gelebilir mi? İnsan, başka insanlara bakma yükümlülüğünü teknolojiye havale edebilir mi? Tüm bu sorular, teknoloji-insan ilişkileri etrafında ortaya çıkan etik meselelerle ilgilidirler.

Teknolojiye kuşkuyla ya da korkuyla bakanlar Hesiod'un Prometheus efsanesini benimserler. Prometheus kutsal etin paylaşılmasında kendilerini kandırdığı için Tanrılar tarafından cezalandırılır. Çünkü o, şeylerin önceden kurulmuş düzenini değiştirmeye yönelik kibirli bir girişimde bulunmuştur

ve hiçbir insanın karışmasına izin verilmeyen şeyi kurcalamaya kalkışmıştır. Teknolojiden korkan ve ona şüpheyle bakanlar nazarında geçmiş güvenli, geleceğe tehlikelidir. Acı, geleneğin ihlal edilmesinin, Tanrıların veya Tanrı'nın insanüstü iradesi ile kurduğu düzenden uzaklaşmanın bir sonucudur. Ancak efsanenin tek yorumu bu değildir. Akhilleus da bu miti yorumlar ve bu, ilkinden tamamen farklı bir yorumdur. Bu ikinci yorum, teknolojiyi koşulsuzca benimseyenler için oldukça cazip bir yorumdur. Akhilleus'un Prometheus'u insanlara hem şifayı, matematiği, tıbbı, denizciliği ve kehaneti hem de madenlerin çıkarılmasını ve işlenmesini getirdiği için cezalandırılmıştır. Bu yoruma göre Tanrılar, insanları düşüştür koruyan düzenin bekçileri değildirler. Kendilerine ayrıcalık sağlayan geleneksel tarzlara saplanıp kalmış kıskanç ve cimri varlıklardır. Bu nedenle insanları geriletmeye çalışırlar, insanlarsa ileri atılır. Bu nazarla bakanlar için Prometheus artık haklı olarak cezalandırılan bir suçlu değil, zulüm gören bir kahramandır. Madencilik her şeyden fazla insanların ilerlemelerini ve ilerledikçe yeni hedefler belirlemelerini sağlamıştır. İnsanların, yaşamın bir zincire benzetilen önceden belirlenmiş amaçlarından kurtulmalarına izin vermiştir (Bauman, 2011, s. 229-230).

Teknolojiye yönelik olumlu bakışın kökenleri açısından en dikkate değer isimlerden biri Francis Bacon'dur. Onunla birlikte bilimin gelişmesinden anlaşılan, teknolojinin gelişmesi olmuştur. Teknolojiye eşdeğer gördüğü bilime olan büyük inancı nedeniyle Bacon, insanların yeni bir tür yaratabileceğini ve böylece tanrılar haline gelebileceğini ilan etmiştir (Lecourt, 2005, s. 71). Doğa bilimleri, doğayı gizil araçsallık olarak, denetlemenin ve örgütlemenin gereci olarak tasarlayan teknolojik ilke altında gelişmektedir (Marcuse, 2015, s. 133). Nükleer enerji santrallerinden, mikroskobik dinleme aygıtlarına, yapay olarak üretilmiş virüslere varıncaya dek piyasaya yeni metalar çıkmaktadır. Bilim, kapitalizmin buyruğunda genetik mükemmelliğe sahip bebek isteyen insanlarınki dâhil her tür talebi karşılamaya çalışarak, arzularının hemen karşılanmasını bekleyen tüketimciliğin kölesi olmuştur (Belsey ve Chadwick, 2011, s. 16). Paul Virilio, bilimin bugünkü halini "bilim, bugün kendisini doğasından tamamen uzaklaştıran bir teknolojik maceracılık batağına saplanmış haldedir" sözleriyle anlatır. Ona göre işlemsel araç ile keşif amaçlı araştırmanın vahim sonuçlar doğuracak biçimde birbirine karıştırılması modern bilimi bir tekno-bilim haline getirmiştir. Modern bilim felsefi temellerinden uzaklaşmış ve farklı bir yola sapmıştır. Ancak bu durumu, ekoloji çevreleri ile din adamları dışında hiç kimse ciddiye almamaktadır (Virilio, 2003, s. 6-7).

Teknoloji hayranlarına göre insan yaratıcılığı, teknolojinin mucizelerini ortaya çıkarmaktadır. Gelen bilgisayar çağı insan gelişiminin en yüksek olduğu noktadır. Bu çağda insanlar tekerlekten jumbo jete geçiş yapmıştır ve teknolojinin devamlı gelişmesi bir gerekliliktir. Toplum sürekli yenilikler yapmalı, bilgisayar teknolojisi için yeni kullanım alanları bulmalı, diğer ülkelerle rekabet edilmeli ve ileri teknoloji endüstrisi yaratmalıdır (Reinecke, 1992, s. 12).

Teknoloji, kuşkusuz büyük başarılar imza atmıştır. İnsanlar binlerce yıl gökyüzünde uçmayı arzulamıştır ve teknoloji sayesinde artık bu mümkündür. Yaz, kış hangi mevsimde olduğunun bir önemi olmadan, sıcak veya soğuktan etkilenmeden evimizi istediğimiz sıcaklıkta tutabilmekteyiz. Artık dünyayı baştan sona dolaşmak, dünyanın farklı coğrafyalarını görmek sadece denizcilere has bir durum olmaktan çıkmıştır. Belirli bir maddi imkâna sahip dileyen herkes bunu yapabilmektedir. Tüm bunlar teknoloji sayesinde mümkün olmuştur. Teknolojinin bu tür başarılarından süratle haberdar olduğu için birçok insan teknolojiye hayran kalmaktadır. Teknolojiyi koşulsuz benimseyen bu insanlar, teknolojinin bizi daha iyi hale getireceğine, sorunlarımızı çözeceğine, bizi daha akıllı yapacağına, performansımızı arttıracığına inanır. Onlara göre teknoloji bize güvence, istikrar, mahremiyet, sağlık ve mutluluk sunacak, bizi endişelerimizden kurtarıp ruhumuza huzur verecektir. Bu kişiler, teknolojinin bize en geniş anlamıyla dünyaya bağlanmayı vaat edip bizi sevdiklerimize yakınlaştırdığını iddia eder. Örneğin teknoloji ile değerli anları kaydederiz ve daha sonra hatırlarız (Naisbitt ve Philips, 2004, s. 10). Ancak durum gerçekte pek de böyle değildir. Hatırlanmaya değer düşüncesi ile o kadar çok şey kaydedilir ki bunlar arasında sahici bir ayırım yapmak güçleşir. Bu nedenle kaydedilen binlerce ses ve görüntü kaydı bir kenarda bekletilir.

Teknolojiye hayran olan insanlar için sorunların çözümü de teknolojidedir. Çok stresli olduğunda bir masaj aleti ile, günlük hayatı düzenlemekte sorun yaşandığında elektronik bir ajanda ile, çocuklar sıkıldığında bilgisayar oyunları ile, güvensizlik yaşandığında güvenlik kameraları ve güvenlik sistemleri ile, şişmanlandığında mide küçültme ameliyatları veya zayıflama haplarıyla, uykusuzluk ve depresyonda birtakım ilaçlarla, kişi bedeninden hoşnutsuzluk duyduğunda estetik operasyonlarla, kısaca teknoloji ile bütün sorunlar çözüme kavuşacaktır. Bu kişiler, teknolojinin gücü konusunda o kadar iyimser bir bakış açısına sahiptirler ki teknoloji sonucu ortaya çıkan çevre kirliliği gibi sorunların bile teknolojide yaşanacak gelişmelerle çözüme kavuşacağına inanırlar. Tıpkı teknolojik ürünler olan ulaşım araçları nedeniyle hareketsiz kalınıp, bu hareketsizliğin yine teknoloji ürünü spor aletleriyle aşılmaya çalışılması gibi teknoloji kaynaklı sorunlar, teknoloji yoluyla çözülmeye çalışılır.

Teknolojiyi koşulsuz şekilde olumlayan bu bakış açısına göre teknoloji ne kadar sorun yaratırsa, ona o ölçüde ihtiyaç duyulur. Teknoloji hem dünün hastalıklarını hem de yarın ortaya çıkacak yan etkileri iyileştirebilecek güçtedir (Bauman, 2011, s. 227). Ancak teknoloji kullanılarak çözülen her sorun yeni sorunlar üretir. Bir A sorunun çözüme kavuşturulması, çözülmesi gereken B, C, ...n sorunlarının eklenmesi anlamına gelir (Bauman, 2014, s. 297). Teknoloji sayesinde karaciğerde bir rahatsızlık tedavi edilebilir ancak böbreklerde yan etkiler ortaya çıkacaktır. Teknik yöntemlerle daha fazla özgüven yaratılabilir ancak bunun ebeveyn görevlerinin uygulanması üzerinde bazı etkileri olacaktır. Teknolojinin kullanımı sırasında insanlar her ne kadar yalnızca soruna odaklansalar da odak dışında kalan, yan etkilerin yayıldığı geniş ve bulanık bir alan her zaman mevcut olacaktır (Bauman, 2011, s. 237). Meseleye genel olarak bakıldığında teknoloji taraftarlarının iyimserliğinin yeterince sağlam bir temele dayanmadığı görülmektedir. Teknoloji, insanı daha akıllı, daha erdemli, daha iyi bir insan haline getiremeyeceği gibi insanın hayatta karşılaştığı tüm sorunları da çözemeyecektir. Bu nedenle teknoloji sayesinde insanın tüm sorunlarını çözerek saf bir mutluluğa ulaşacağı düşüncesi bir yanılsamadan ibarettir.

Teknolojiden Korku ve Teknolojiyi Ret

Teknolojiyi hiçbir huzursuzluk duymadan benimseyen pek çok insan olmasına rağmen bazıları da teknolojinin yarattığı belirsizlikten ve teknolojik ilerlemenin getireceği sonuçlardan korkmaktadır. Bu kimselere göre hem insanın kendi kaderi hem de yeryüzündeki başka canlıların kaderi teknoloji nedeniyle tehlike altındadır. Teknoloji üretimi ve kullanımı sadece gelecekte büyük yıkımlara yol açabileceği endişesi ile eleştirilmemektedir. Teknoloji, dünya kaynaklarının aşırı tüketimi, sömürüsü ve çevreye verdiği zararlar nedeniyle bugünden yola çıkılarak da eleştirilmektedir.

İnsan yapımı makineler ile teknoloji üretimi ve kullanımıyla bağlantılı olan kimyasal çevre kirleticiler, elektronik savaş alanları ve hidrojen bombası gibi unsurlar insanın yeryüzündeki varlığını tehdit etmektedir. Gezegenin sularının, havasının, toprağının kirlenmesi, sayısız canlı türünün neslinin ortadan kalkması, hayvan ve bitki hayatına büyük zararlar verilmesi, dünyadaki ormanların azalması, toprağın üst tabakasının erozyona uğraması, kaynak suların kuruması, zehirli atıkların hızla birikmesi, sera etkisindeki artış, ozon tabakasının delinmesi, gezegenin eko sisteminin radikal bir şekilde tahrip edilmesi gibi sorunlar teknolojik ilerlemeler nedeniyle insanlığın karşısına çıkan ciddi problemlerdir. Ancak sorunlar yalnızca doğal dünyada vuku bulmamaktadır. Sosyal dünyada da

farklı türde problemler ortaya çıkmıştır ve bunlar da bilimsel ve teknolojik gelişmelerle irtibatlıdır. Sosyal hayatta ortaya çıkan belli başlı problemler şunlardır: Aşırı büyüyen ve kalabalıklaşan kentler, kültürel ve toplumsal köksüzleşme, mekanikleşen iş gücü, sanayi kazaları, kara ve hava yolculuklarında yaşanan kazalar ve ölümler, kanser ve diğer modern hastalıklar, insana yararı son derece tartışmalı olan medya, artan suç, şiddet ve psikopati oranlarıdır (Tarnas, 2014, s. 204-205).

İnsanların teknolojiye ilişkin korkusu, en çok atom bombası ve nükleer silahlardan kaynaklanmaktadır. Bu silahların icadı ile tarihte ilk defa insanlık kendi türünü ortadan kaldırma gücüne sahip olmuştur. Bu açıdan dinazorlar, simgesel bir anlam taşırlar. Dinazorlar, birer sonluluk figürüdürler (Kellner, 2013, s. 49). Doğal bir felaketin ortadan kaldırdığı, nesli tükenmiş bir tür olmaları nedeniyle teknolojiden korkan kimseler için onlar birer uyarıcıdır. Ancak çok önemli bir farkla: Dinazorlar, kendi dışlarında kalan bir neden dolayısıyla, tabii bir süreç içerisinde ortadan kalkmış bir türdür. İnsanoğlu ise nükleer silah gibi kendi yarattığı bir tehdit nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bilimin hayata etkileri konusunda kuşkuları olan insanlar hep varolagelmıştır. Ancak dünyanın insan eliyle bir felakete uğrayacağı korkusu 6 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima'ya bomba atılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu tarihten önce insanlar yalnızca birey olarak öleceklerini düşünüyordu (Muzaffar, 1992, s. 9). Bu tarihten sonra ise tür olarak ortadan kalkabileceklerini fark etmişlerdir.

Teknoloji korkusunu tetikleyen nedenlerden biri de bilgisayar ve yapay zekâ alanında ortaya çıkan gelişmelerdir. Önde gelen bilim insanlarından bazıları, yirmibirinci yüzyılın en güçlü teknolojileri olan genetik mühendisliği, nanoteknoloji ve robot biliminin insan türünün yok olmasına neden olabileceği endişesi taşımaktadır. Bu endişeyi taşıyanlara göre ilk akıllı robot üretildiğinde yepyeni bir robot türünün ortaya çıkması için tek bir adım gerekmektedir: bu robotların kendi türlerini üretebilmeleri. Bu alanlarda önemli bir keşif aniden ortaya çıkabilir. Robotlar, kendi türlerini üretebilecek aşamaya ulaştıkları an insanlık için tehlike çanları çalmaya başlayacaktır. Böyle bir durumda insanlar kendi teknolojilerinin birer uzantısı haline gelebilecek ve insanlığın varlığı tehlikeye girecektir (Lecourt, 2005, s. 63-64). Bu korkunun temelinde insanların kendi üretimi olan nesnelere üzerindeki kontrollerini yitirme olasılığı bulunur. Makineler fazla hızlı, fazla zeki ve durdurulamaz hale geldiğinde insanlar onları çok geç olmadan kapatamayabilirler (Hong, 2016, s. 1). Kimileri bu süreçte insanların endüstriyel teknolojinin sınırsız yayılmacılığı karşısında hammaddeye dönüşebileceği öngörüsünde bulunmaktadır (Zerzan, 2013, s. 239). Bu olasılığa

rağmen hayatımızın idaresini canlı olmayan fakat çok hızlı olan, teknik ilerlemenin en uç noktasında bulunan aygıtlara teslim etmekteyiz (Virilio, 2003, s. 117). Ancak bu aygıtlara ne kadar güvenebileceğimiz önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Bilindiği üzere makineleşme, Sanayi Devrimi ile başlamıştır ve uzun bir süre boyunca makineleşmeden insana bağlı makineler anlaşılmıştır. Yirminci yüzyılın başında yarı otomatik makinelerin ortaya çıkmasıyla makineleşmede ikinci adım atılmıştır. Tam makineleşme, makineleşmenin üçüncü aşamasında gerçekleşmiştir. Bu aşamada bilgisayarlı otomatik makineler ve sibernetik aygıtlar hızla yayılmıştır (Hong, 2016, s. 5). Hayat bilimleri ve bilgisayar biliminin bir araya gelmesi yeni bir sibernetik soy arıtmacılığını başlatmıştır. Bu soy arıtmacılığı bilimle, ekonomik nitelikli tekno-bilimle mümkün hale gelmiştir. Söz konusu olan bu tekno-bilim tüm canlıların ticarileştirilmesini ve insanlığın genetik mal varlığının özelleştirilmesini savunur. Tekno-bilim açısından bilgisayar, atom bombasının geliştirilmesinde gerekli olduğu gibi genetik kodun çözülmesinde ve dolayısıyla insan genomunun haritasının çıkarılmasında da gereklidir. Böylece insan türünün yapay seleksiyonunu tercih eden yeni bir soy arıtmacılığı mümkün olabilecektir. Canlıların sanayileştirilmesi yolundaki deneyler, yalnızca hastaları iyileştirmek veya kısır çiftlerin çocuk sahibi olmasına çalışmakla kalmayıp “yeni insan” projesine, hayatta kalmayı hak eden üst insan hezeyanına kapı aralayacaktır. Artık ilkel sayılan niteliksiz insanlar gezegeni daha da kalabalıklaştırmamak için ortadan kaybolacak ve yerlerini bu üst insana, öte insana bırakacaktır. Bu üst insan, ortama doğal ürünlerden daha iyi uyum sağlayan genleriyle oynanmış bitkiler gibi olacaktır (Virilio, 2003, s. 127-131). Böyle bir tablo kimileri için korkunçtur. Sıradan insanların ortadan kalkıp, genleriyle oynanmış ve niteliklerinde değişim meydana gelmiş insanların bunların yerini aldığı bir dünya, pek çok insan için arzulanabilir bir yer değildir. Ancak azımsanmayacak sayıda insanın böyle bir geleceği parlak bir gelecek olarak nitelendirmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Her zaman için deliler, engelliler, azınlıklar, fakirler, göçmenler, yani toplumun daha zayıf ve güçsüz kesimleri insanî olmayan uygulamalarla karşılaşma riski taşımışlardır. Antik uygarlıklardan Spartaların engelli çocukları ölüme terk ettikleri bilinmektedir. Modern dönemde ise Hitler dönemi Almanya’ında on binlerce özürsüz ve kalıtsal hastalıklı insan kısırlaştırılmıştır. Soy ıslahı ile ilgili çalışmalar çok eskidir ve buna karşı çıkanlar olduğu gibi benimseyip uygulayanlar da olmuştur. Dolayısıyla tekno-bilimle çok daha sofistike hale gelen soy arıtmacılığını ahlakî bakımdan yanlış

olarak görmeyip uygulamaya koyacak, ortaya çıkacak “üst insan”ı alkışlayacak çok sayıda insan olacaktır.

Teknolojiden korkarak onu reddedenler, teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı dünyanın çeşitli sorunlarından ve geleceğe ilişkin kötümser tahminlerinden silah teknolojisi gibi teknolojinin belirli alanlarını değil, bir bütün olarak teknolojinin kendisini sorumlu tutmaktadırlar. Dünya ve insanlık için birer tehdit olan silah ve savaş teknolojisinin yanı sıra eğitim ve sağlık teknolojisi gibi insanların hayat kalitesini arttıran farklı teknolojik alanlar da mevcuttur. Bazı teknoloji alanlarının ve ürünlerinin insanlara ve doğaya zarar veriyor olması, bir bütün olarak teknolojinin reddedilmesini gerektirmez. Teknoloji üretiminde ve kullanımında akıllıca seçimlerin yapılması insanlığın ve doğanın zarar görmesini önleyeceği gibi insanın hayat kalitesinde de bir artış sağlayacaktır.

Sonuç

En temel karakteristiklerinden biri ilerleme olan teknoloji, ortaya çıktığı ilk zamandan beri artan bir hızla devamlı evrilmekte, hem yarattığı cihaz ve makinelerin türleri bakımından hem de bunların kullanım alanlarının sayısı bakımından sürekli bir artış göstermektedir. Bu artışla orantılı olarak teknolojiye duyulan hayranlık ve korkunun da boyutları büyümektedir. Teknolojiyi koşulsuz olumlayanlar her tür sorunun çözümünü teknolojiden beklemektedir. Çözümü teknolojiden beklenen bu sorunlar çevre kirliliği, enerji ve gıda sorunları ile sınırlı değildir insanın duygusal ve ruhsal problemlerinin de teknoloji ile çözülebileceği düşünülmektedir. Buna karşın teknolojiyi reddedenler, teknolojinin ortaya çıktığı her yerde çevresel bir yıkım görmekte, insanlığın ve dünyanın geleceğinden endişe etmektedir.

Teknolojinin gelişimi büyük oranda uluslararası şirketler eliyle olmaktadır. Kuşkusuz bugün itibarıyla ulaştığı güç nedeniyle teknolojinin kaderi yalnızca bu şirketlerin kâr güdüsüne bırakılamaz. Aksi takdirde teknoloji, insanlığın ortak çıkarını gözetmeyecektir. Yalnızca belli bir zümrenin yararına gelişecektir ki bu gelişim, genel olarak insanlığın ve doğal dünyanın zararına olacaktır. Teknoloji, insanların hayallerini gerçeğe dönüştürmesinin bir yolu haline gelmiştir. Ancak somutluk kazanacak olan bu hayallerin ne tür hayaller olduğu ve bu hayallerin kimlere ait olduğu kritik önemdedir. Görüldüğü üzere teknoloji, rüyaların ve kâbusların gerçekleşmesine zemin

hazırlayabilmektedir ve birilerinin rüyalarının, diğerleri için kâbus anlamına gelmesi durumu daha da karmaşıklştırmaktadır.

Teknoloji olgusu, basitçe siyah ya da beyaz olarak nitelendirilemeyecek kadar girift bir konudur. Bu nedenle teknoloji olgusunu anlamak ve ona karşı en doğru tavrı sergileyebilmek için korku ve hayranlık duygularını bir kenara bırakarak meseleyi soğukkanlı bir şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Bu noktada teknolojinin insan yapımı olduğu, bu nedenle insana ait tüm üstünlük ve kusurları bünyesinde taşıdığı unutulmamalıdır. Yersiz korkularla ondan vazgeçmek de gereksiz bir hayranlıkla teknolojik her ürünü hayata dahil etmek de doğru değildir. Teknolojinin sürekli ilerlediği ve hayatı daha fazla etkilediği günümüz dünyasında ona karşı tavrımızın duygusal nitelikten arınarak rasyonellik kazanması her geçen gün daha acil bir hale gelmektedir. İnsanlık ancak böylesi bir yaklaşımla teknolojinin hâkimiyetine girmekten kurtulabilir ve insanî değerlerle barışık bir teknoloji geliştirebilir. Bu çerçevede insanlık, teknoloji konusunda ahlakî bir bilinç elde etmeli ve teknolojiyi denetim altında tutarak yönünü belirleyebilmek için siyasi bir aktör haline gelmelidir. Bunun ilk adımı, teknoloji konusunda sergileyeceği rasyonel ve eleştirel tutum olacaktır.

KAYNAKÇA

- Artut, S. (2014) *Teknoloji-İnsan Birlikteliği*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011) *Postmodern Etik*, çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,
- Bauman, Z. (2014), *Modernlik ve Müphemlik*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Belsey, A. ve Chadwick, R. (2011) *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*, çev. Nurçay Türkoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chandra, M. (1992) Alternatif Hareketlerin Metafizik Temelleri, çev. Taha Kılıç, *İnsan ve Teknoloji*, s.9-22. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ellul, J. (2003) *Teknoloji Toplumu*, çev. Musa Ceylan, İstanbul: Bakış Yayınları.
- Freud, S. (2017) *Uygarlığa Dair Hoşnutsuzluğumuz*, çev. Ferhat Jak İçöz, İstanbul: Kafka Kitap.
- Fuchs, C. (2016) *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*, çev. İlker Kalaycı, Diyar Saraçoğlu, Ankara: NotaBene Yayınları.
- Heidegger, M. (2017) Messkirch Anma Konuşması, çev. Ahmet Aydoğan, *Heidegger: Teknoloji ve İnsanlığın Geleceği*, ed. Ahmet Aydoğan, s.157-172. İstanbul: Say Yayınları.
- Hong, S. (2016) *İnsan ve Makine*, çev. Deniz Kurt, İstanbul: SUB Yayınları.
- İnceoğlu, Y. ve Kar, A. (2010) *Kadın ve Bedeni*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kellner, D. (2013) *Medya Gösterisi*, çev. Zeynep S. Doğruer, İstanbul: Açılım Kitap.
- Lecourt, D. (2005) *İnsan Post İnsan*, çev. Hande Turan Abadan, Ankara: Epos Yayınları.
- Marcuse, H. (2015) *Tek-Boyutlu İnsan*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdeaYayınevi.
- Naisbitt, J. ve Philips, D. (2004) *İnsan ve Teknoloji*, çev. Orkunt Ayaz, Huban Yıldırım, Mehpere Şayan Kileci, İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.
- Özlem, D. (2002) *Kavramlar ve Tarihleri 1*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Serdar, Z. (1992) Yüksek Teknolojinin Alternatifleri, çev. Taha Kılıç, *İnsan ve Teknoloji*, s.153-160. İstanbul: İnsan Yayınları.

Reinecke, I. (1992) *Elektronin Büyüsü*, çev. Fatih Elmalı, İstanbul: İnsan Yayınları.

Tarnas, R. (2014) *Batı Düşüncesi Tarihi II*, çev. Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yayınları.

Wolin, R. (2012) *Heidegger'in Çocukları*, çev. Hüsamettin Arslan), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Virilio, P. (2003) *Enformasyon Bombası*, çev. Kaya Şahin, İstanbul: Metis Yayınları.

Zerzan, J. (2013) *Gelecekteki İlkel*, çev. Cemal Atila, İstanbul: Kaos Yayınları.